

Marian Krivak

FILOZOFIJSKO TEMATIZIRANJE POSTMODERNE

Hrvatsko filozofsko društvo,
Zagreb, 2000.

Sven Marčelić

⇒ Marian Krivak poznat je čitateljima časopisa "Filozofska istraživanja" po svojim člancima u kojima je analizirao određene aspekte postmoderne misli, a kao rezultat višegodišnjeg rada na tom polju pred nama je knjiga "Filozofijsko tematiziranje postmoderne". Krivak donosi zanimljiv i uspješan pristup razgranatom problemu postmoderne, ne gubeći se u meandrima postmodernih misli i interpretacija, on ističe pregnantna mjesta i najplodnije točke filozofiranja te se zadržava na određenom, njemu zanimljivom krugu autora (implicitno i korpusu djela koje iščitava s posebnom pažnjom) i tako stvara koherentnu cjelinu koju nadograđuje detaljnijim promišljanjem onih manifestacija postmodernog stanja za čije istraživanje pokazuje veći interes (mediji, komunikacije, *cyberspace*). Naravno, ovaj izbor podrazumijeva i izostavljanje određenih autora i struja mišljenja, od kojih Krivak eksplicitno imenuje poststrukturaliste (iako se može primijetiti da je i taj pojam opterećen višeznačnošću i teško odrediv kao i postmoderna).

U takvom izboru nezaobilazan je Jean Francois Lyotard, kome je posvećeno prvo poglavlje knjige i čije je "Postmoderno stanje" zacrtalo smjer mnogim promišljanjima postmoderne. Značaj Lyotarda u filozofijskom tematiziranju postmoderne naglašen je spominjanjem Jencksa i Hassana kao prethodećih, ali ne i filozofski fundiranih mislilaca postmodernih fenomena čiji je interes usmjeren na sferu umjetnosti. Lyotardovo ontološko legitimiranje rasprave o postmoderni posebno je istaknuto, a cijelo poglavlje posvećeno Lyotardu donekle

funkcionira kao prolegomena većini problema koji se iznose u knjizi i zahvaća dobar dio filozofema koji obrađuju ostali autori i sam Krivak - radi se napose o kraju velikih priča (metanarativa), jezičnim igrama...

Naravno, nakon Lyotarda nije se mogla izbjeći njegova nikad eksplicirana, ali utjecajna polemika s Habermasom o biti postmoderne, kao i sučeljavanje s idejama nekih od poststrukturalista. Poglavlje o Habermasu većinom je provučeno kroz optiku obnove projekta Moderne naspram Lyotardovoj tvrdnji o rušenju Moderne te oprekom instrumentalnog uma u koji Habermas i dalje vjeruje prema Foucaultovoj arheologiji i dekonstrukciji kako je donosi Derrida, koje Habermas smatra dijagnozom, ali ne i rješenjem stanja dezintegracije potencijala Moderne. Paradigmatski primjer je Habermasova teorija komunikativne racionalnosti, koja svojom univerzalnošću i integrativnošću stoji nasuprot Lyotardovoj koncepciji kraja velikih priča i iščeznuću metanarativa, pa tako i projekta Moderne.

Poglavlje o Vattimu temelji se, naravno, na njegovu čuvenom djelu "Kraj moderne", kod nas nedavno prevedenom, u kojem se iznosi poznata koncepcija slabe ontologije i slabog (oslabljenog) mišljenja - il pensiero debole. Tri su imena fundament Vattimovih promišljanja: Nietzsche kao osporavatelj pojma napretka, Heidegger koji je "oslabio bitak" destrukcijom njegove apsolutnosti i svodenjem na događaj, što kao konzekvencu ima i nestajanje jednoznačno shvaćene povijesti i potrebe za njenom interpretacijom i shvaćanjem, tj. hermeneutikom, čime dolazimo i do trećeg imena važnog za Vattima, Gadamera.

Peto poglavlje, "Postmoderna, kulturna logika kasnog kapitalizma" posvećeno je Fredricu Jamesonu, a već iz naslova očito je da je kao temelj prikaza Jamesonovih razmatranja uzet članak iz 1984. (kasnije proširen u knjigu). Jameson uočava brisanje granica između visoke i masovne kulture koje se očituje citatnošću, pastišima i diskurzivnom heterogenošću te gubljenjem dominantnih kodova. Gubitak racionalnosti i njeno

zamjenjivanje slučajnošću čini postmoderno vrijeme shizofrenim - "Slomom označujućeg lanca dobivamo krhotine odvojenih i bezodnosnih označitelja - drugim riječima - shizofreniju." Karakteristika postmoderne kao epohe jest "življenje u perpetuirajućoj sadašnjosti koja briše tradiciju na način kakav su je imale prethodne generacije".

Jean Baudrillard posebno je važan zbog svojih interpretacija komunikacija i medija, za objašnjavanje čijih efekata je razvio važnu i utjecajnu teoriju "simulacije" i "simulakruma" (uostalom, aktualnost njegovih postavki potvrđena je događajima u New Yorku (WTC) i Afganistanu te načinom na koji su ti događaji prikazivani u medijima). Prema Baudrillardu, ušli smo u eru hiperrealnosti, čiji je temelj globalni sveobuhvatni utjecaj i posredovanje medija. Njihova totalna, kapilarna prisutnost u svim sferama i preobilnost informacija dovodi do stanja sličnog onom što je Jameson opisao kao shizofreno. Ili, u Krivakovoj interpretaciji: "U postmodernom simulakrumu, sama je stvarnost desemantizirana kao takova, a simulacija je preuzela cijeli ustroj prikazivanja. Nema više stvarnosti, postoji samo hiperrealitet civilizacije simulakruma." Označiteljske prakse gube smisao i sve se odvija u "stalnoj međuigrzi označitelja" čime je desosirovska lingvistička koncepcija izgubila značenje.

Nakon prikaza postmodernog tematiziranja medija, s posebnim osvrtom na Paula Virilia, fenomen *cyberspacea* i Agentur BILWET, Krivak se vraća sintezi onoga što je najavio naslovom knjige, dakle tematiziranja postmoderne - završetak knjige bavi se problemom postmoderne kao epohe. Karakteristike postmodernog stanja, oprečnog projektu Moderne, Krivak sumira u sljedećem nizu: "kraj povijesti, raspad subjekta, fragmentiranost iskustva svakodnevnog egzistencije; de-centriranost, fraktalnost, teorije kaosa; preobražaj paradigme o objektu kao zrcalu subjekta u onu o zaslonu i kompjutorskoj mreži, virtualna realnost i civilizacija simulacije koja je odmijenila "stvarnost" kao takvu; umjetnost

koja se više ne rukovodi modelom reprezentacije, već koja u koncepciji "uzvišenog" (*sublime*) nastoji prikazati ono ne-prikazivo; međuprožimanje svih sfera života u kojima ono zanstveno, moralno i estetsko gube svoju specijaliziranost u jednoj intergriranosti koja nije sustavno uređena već centrifugalno disperzirana na obode, daleko od jednog nadređenog središta; poststrukturalističko nasljeđe teksta koji odmjenjuje djelo...". U svakom slučaju, i zaključak je posve u postmodernom duhu: kao epoha postmoderna ima svoje utemeljenje i specifični *Zeitgeist*, "epohalnu paradigmu", koja je ipak proces koji teče i ostaje otvoren i neusmjeren.

Iako "Filozofijsko tematiziranje postmoderne" ne pretendira na sveobuhvatan prikaz i objašnjenje problema kojim se bavi, ono ipak predstavlja vrlo uspješni pokušaj sumiranja jednog eminentnog filozofijskog, epohalnog, kulturnog, povijesnog... fenomena koji kod nas ima pionirski karakter (kao što ističe sam Krivak) jer predstavlja prvi i vrlo koherentan prikaz postmoderne (Postmoderne). Izbor autora i iznesenih tema čini ovu knjigu neizostavnom za daljnje bavljenje datim problemima i predstavlja poticajan uvod u promišljanje postmoderne.

Ernest Gellner

POSTMODERNIZAM, razum I religija

Hrvatsko sociološko društvo,
Naklada Jesenski i Turk,
Zagreb, 2000, 143 str.

Haris Berbić

U nizu knjiga Naklade Jesenski i Turk i Hrvatskog sociološkog društva, u Biblioteci Revije za sociologiju objavljeno je djelo *Postmodernizam, razum i religija* autora Ernesta Gellnera, značajna i svestrana